

Warszawa, dnia 20 marca 2020 r.

„Bezpieczeństwo dokumentów publicznych”

Autor: mgr Krzysztof Konopka – Biegły Sądowy przy Sądzie Okręgowym w Częstochowie, Warszawie, Łomży i Ostrołęce z zakresu kryminalistycznego badania dokumentów i pisma ręcznego, Redaktor Naczelny Czasopisma „Biegły Sądowy”, wykładowca UTH.

Streszczenie

Artykuł przedstawia kwestie związane z szeroko rozumianym bezpieczeństwem dokumentów, ich rodzajami, zabezpieczeniami i kategoriami w świetle obowiązujących przepisów prawa. Szczególny nacisk położony został w nim na uregulowania prawne wskazane w nowej ustawie z dnia 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych i konsekwencje jej wejścia w życie. W rozważaniach wskazano, że przedmiotowa ustawa m.in. dokonuje kategoryzacji dokumentów publicznych w zależności od ich wpływu na bezpieczeństwo państwa, precyzuje wymogi dotyczące poziomu zabezpieczeń czy zasady opracowywania wzorów. Zasygnalizowano, że określa ona także zasady i tryby emisji, wytwarzania, dystrybucji, przechowywania, kontroli autentyczności i wiarygodności dokumentów. Zwrócono uwagę, że ustawa ta umożliwi budowę systemu bezpieczeństwa dokumentów publicznych, który obejmie m.in. dokumenty takie jak dowody osobiste, paszporty, prawa jazdy czy legitymacje studenckie. Ponadto artykuł zawiera analizę wybranych przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów publicznych oraz ukazuje sposoby ich wykrywania.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, dokument, prawo karne, zabezpieczenia, kryminalistyka, przerobienie, podrobienie

“Safety of public documents”

Summary

The article presents issues related to broadly understood document security, their types, security features and categories in the light of applicable law. Particular emphasis was placed on legal regulations indicated in the new act of 22 November 2018 on public documents and the consequences of its entry into force. The considerations indicated that the act in question, also categorizes public documents depending on their impact on national safety, specifies requirements regarding the level of security, or rules for developing designs. It was signaled that it also defines the rules and modes of emission, production, distribution, storage, control of document authenticity and credibility. It was also pointed out that this act allows the construction of a public document safety system, which will cover, among others documents such as ID cards, passports, driving licenses and student IDs. This article also contains an analysis of selected crimes against the credibility of public documents and indicates how to detect them.

Key words: safety, document, criminal law, security, forensics, alteration, counterfeiting

Autor: mgr Krzysztof Konopka, Polskie Stowarzyszenie Rzeczoznawców i Biegłych Sądowych

Bezpieczeństwo dokumentów publicznych ma bezpośrednie przełożenie na sprawność instytucji publicznych, podmiotów gospodarczych oraz całego sektora finansowego, nie pozostając bez wpływu na bezpieczeństwo osobowe. Właściwe zabezpieczenie dokumentów publicznych, a także niezawodne metody weryfikacji ich autentyczności mają znaczenie dla każdego obywatela, będąc gwarantem pewności i bezpieczeństwa obrotu prawnego oraz ekonomiczno-finansowego. Skala przestępczości przeciwko dokumentom nadal pozostaje wysoka. Do czynników sprzyjających rozwojowi zjawiska fałszerstw można zaliczyć m.in. rozproszoną produkcję dokumentów oraz stosunkowo niski poziom ich zabezpieczenia. Nie bez znaczenia jest też aktywność grup przestępczych, które na podstawie sfalszowanych dokumentów zakładają i prowadzą działalność gospodarczą, wyłudzając podatek VAT czy kredyty bankowe oraz legalizując niezgodnie z obowiązującym prawem wprowadzane do obrotu towary. Dotychczas regulacje dotyczące dokumentów publicznych były rozproszone

w blisko 400 aktach prawnych. Wobec tego do szczególnie ważnych inicjatyw legislacyjnych należy zaliczyć przygotowaną przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji ustawę o dokumentach publicznych, której wejście w życie doprowadziło do kompleksowego uregulowania podnoszonych kwestii. Przedmiotowa ustawa m.in. dokonuje kategoryzacji dokumentów publicznych w zależności od ich wpływu na bezpieczeństwo państwa, precyzuje wymogi dotyczące poziomu zabezpieczeń, czy zasady opracowywania wzorów. Ponadto określa zasady i tryby emisji, wytwarzania, dystrybucji, przechowywania, kontroli autentyczności i wiarygodności dokumentów¹.

Głównym celem ustawy o dokumentach publicznych, która weszła w życie dnia 12 lipca 2019 r., jest walka z fałszerstwami dokumentów, a także z wykorzystywaniem ich do popełniania przestępstw, np. wyłudzenia kredytów. Ustawa ta umożliwia budowę systemu bezpieczeństwa dokumentów publicznych, który obejmie m.in. takie dokumenty jak dowody osobiste, paszporty, prawa jazdy i legitymacje studenckie. Wbrew informacjom podawanym przez media ustawa nie przewiduje kary za wykonywanie kserokopii dokumentów np. w banku. Istotne jest odróżnienie przeciwdziałania fałszerstwom dokumentów publicznych poprzez zakaz tworzenia ich replik od kopiowania zawartych w dokumentach danych osobowych. Ustawa o dokumentach publicznych nie zawiera regulacji w obszarze pozyskiwania danych osobowych na skutek kopiowania dokumentów. Kwestie te podlegają przepisom ustawy o ochronie danych osobowych².

Do najczęstszych przestępstw związanych z wykorzystaniem fałszywych dokumentów należą wyłudzenia kredytów i towarów, przestępstwa związane z obrotem z zagranicą, a także sprzedaż kradzionych samochodów. Z informacji Związku Banków Polskich wynika, że rocznie udaremnianych jest około 6 tysięcy prób wyłudzeń kredytów na podstawie fałszywych dokumentów, które są wykorzystywane przede wszystkim w przestępczości gospodarczej czy też finansowej. Na podstawie sfałszowanych dowodów czy paszportów przestępcy tworzą fikcyjne tożsamości.

W dotychczasowym systemie prawnym, poza rozproszeniem przepisów dotyczących dokumentów, brakowało jednolitych standardów zabezpieczeń przed fałszowaniem. Nie było też organu odpowiedzialnego za kształtowanie polityki bezpieczeństwa w tym obszarze, zaś teraz jest nim minister spraw wewnętrznych i administracji. Konieczne stało się więc

---

¹ <https://www.ibuk.pl/fiszka/197404/bezpieczenstwo-dokumentow-publicznych.html> (14.03.2020 r.),

² <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1421575,ustawa-o-dokumentach-publicznych-czy-przepisy-zabezpiecza-przed-falszerstwem.html> (14.03.2020 r.).

kompleksowe uregulowanie kwestii dokumentów publicznych od momentu projektowania, poprzez nadzorowanie ich produkcji, aż do działań prewencyjnych i edukacyjnych. Wszystkie te aspekty objęte zostały ustawą o dokumentach publicznych.

Przy MSWiA została utworzona komisja do spraw dokumentów publicznych, która m.in. bierze udział w opracowywaniu nowych wzorów dokumentów. Ustawa określa wymagania dla wytwórców dokumentów publicznych dotyczące zagwarantowania ich bezpiecznej produkcji i zasad przechowywania. Dokumentom publicznym, w zależności od ich znaczenia dla bezpieczeństwa państwa, przypisany został minimalny poziom wymaganych zabezpieczeń.

Ustawa wskazuje obowiązek utworzenia rejestru dokumentów publicznych, który jest prowadzony przez MSWiA. Rejestr umożliwia obywatelom dostęp on-line do wzorów obowiązujących dokumentów z opisem podstawowych zabezpieczeń i sposobu weryfikacji ich autentyczności. Mając na uwadze wejście w życie z dniem 12 lipca 2019 r. ustawy z dnia 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych (Dz. U. z 2019 r., poz. 53 z późn. zm.), Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, dążąc do propagowania wiedzy i edukacji w zakresie weryfikacji autentyczności dokumentów publicznych, opracowało Instrukcje weryfikacji podstawowych zabezpieczeń przed fałszerstwem dowodu osobistego oraz strony personalizacyjnej paszportu. Przedmiotowe Instrukcje zawierają zaprezentowane i opisane zabezpieczenia z tzw. pierwszego poziomu bezpieczeństwa dokumentów. Zabezpieczenia te możliwe są do zweryfikowania bez wykorzystania specjalistycznych przyrządów. Instrukcja może być praktycznym materiałem do wykorzystania zarówno w życiu prywatnym, jak i zawodowym, służącym do sprawdzeniu tożsamości innej osoby na podstawie dokumentu³.

Nowy akt prawny wprowadza definicję repliki dokumentu publicznego oraz przewiduje kary za jego wytwarzanie, oferowanie, sprzedaż lub przechowywanie w celu sprzedaży. Ten przepis karny powstał między innymi w reakcji na zjawisko oferowania tzw. dokumentów kolekcjonerskich. Oznacza to, że ustawa zwiększy ochronę przed fałszerstwami z wykorzystaniem dokumentów łudząco podobnych do oryginałów⁴.

Bezpieczeństwo dokumentów publicznych regulują przede wszystkim dwa akty prawne:

- ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. z 2019 r. Dz. U., poz. 1950 z późn. zm.),

---

³ <https://www.gov.pl/web/mswia/weryfikacja-autentycznosci-dokumentow> (14.03.2020 r.).

⁴ <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1421575,ustawa-o-dokumentach-publicznych-czy-przepisy-zabezpiecza-przed-falszerstwem.html> (14.03.2020 r.).

- ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych (Dz. U. z 2019 r., poz. 53 z późn. zm.).

Przepisy te przedstawiają definicje dokumentu, który zgodnie z ustawą o dokumentach publicznych definiuje dokument publiczny jako *dokument, który służy do identyfikacji osób, rzeczy lub potwierdza stan prawny, lub prawa osób posługujących się takim dokumentem, zabezpieczony przed fałszerstwem i:*

a) wytwarzany według wzoru określonego w przepisach prawa powszechnie obowiązującego albo

b) którego wzór graficzny i forma zostały zatwierdzone przez podmiot realizujący zadania publiczne uprawniony na podstawie odrębnych przepisów i który jest zgodny z wymogami dla blankietu tego dokumentu określonymi w przepisach prawa powszechnie obowiązującego.

Zgodnie z Kodeksem karnym *dokumentem jest każdy przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji, z którym jest związane określone prawo albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne.* Dokumentem jest zatem każdy przedmiot zawierający treść słowną mogącą mieć znaczenie prawne. Istotą dokumentów są słowa wyrażające określoną treść i utrwalone dowolną techniką umożliwiającą późniejsze jednoznaczne odtworzenie. Może to być technika pisemna (np. literowa) albo wykorzystująca pamięć magnetyczną (taśmową, dyskową), pamięć półprzewodnikową, zapis fonograficzno-cyfrowy, fonooptyczny bądź fonomechaniczny (płytkowy) względnie na taśmie perforowanej⁵.

Analogiczna definicja legalna dokumentu znajduje się w art. 47 § 8 k.w.⁶ oraz w art. 53 § 20 k.k.s.⁷ Do dnia 17 grudnia 2005 r. w prawie karnym materialnym brakowało jednolitej systemowej definicji pojęcia dokument. Co więcej pierwotna treść pojęcia dokument w kodeksie karnym z 1997 r. odbiegała znacząco od kształtu obecnego, gdyż określała dokument jako *każdy przedmiot lub zapis na komputerowym nośniku informacji, z którym jest związane określone prawo albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne.* Wpływ na zmianę tekstu pierwotnego wywarł niewątpliwie rozwój technologiczny oraz konieczność uwzględniania w krajowym porządku prawnym rozwiązań natury międzynarodowej (np. Konwencja RE o cyberprzestępczości). Aktualne, ujednoczone rozumienie pojęcia dokument wskazuje na

⁵ M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stęпка, *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2009, s. 599.

⁶ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (tekst jedn. z 2019 r. Dz. U. poz. 821 z późn. zm.).

⁷ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. z 2020 r. Dz. U. poz. 19).

2 podstawowe elementy warunkujące określenie konkretnego „materiału” za dokument w rozumieniu prawa karnego. Definicja wskazuje po pierwsze na przedmiot lub inny nośnik informacji (postać fizyczna dokumentu), a po drugie na prawnie istotną funkcję przedmiotu lub innego nośnika informacji. Definicja ta jest stosunkowo szeroka, albowiem w tym kontekście dokumentem będą tradycyjnie sporządzone pisemne poświadczenia określonego prawa oraz wszelkie formy szczególne, jeżeli oczywiście stanowią będą nośnik informacji (odgrywają coraz większą rolę w obrocie prawnym). Można wskazać, iż za dokument może być uznany zapis elektroniczny (np. w formie nośnika pendrive, dysku przenośnego, dysku twardego) lub faktura VAT⁸. Niemniej jednak uznanie danego przedmiotu czy nośnika informacji za dokument w rozumieniu prawa karnego wymaga każdorazowej i indywidualnej oceny. Za takim rodzajem wykładni pojęcia dokument na gruncie prawa karnego stanął SN w wyroku z dnia 20 kwietnia 2005 r. (sygn. akt III KK 206/04, Lex nr 151674)⁹.

Dokument jest pojęciem wspólnym dla wielu dziedzin prawa i nauk mu pokrewnych, jednak w każdej z nich jest różnorodnie rozumiany. Termin dokument pochodzący od łacińskiego słowa *documentum* ma bardzo szeroki zakres pojęciowy. W publikacjach prawniczych najczęściej jednak jest uznawany za pismo urzędowe, na mocy którego powstają określone prawa i obowiązki¹⁰.

W Encyklopedii popularnej PWN¹¹ za dokument uznano natomiast:

- „każdy przedmiot materialny wyrażający myśl ludzką, służący do udowodnienia jakiegoś twierdzenia: dokumenty graficzne (druki, rękopisy itp.), oglądowe (m.in. fotografie, filmy) i słuchowe (taśmy dźwiękowe, płyty),
- każdy przedmiot stanowiący dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mogących mieć znaczenie prawne”.

W Słowniku języka polskiego¹² wyróżniono następujące definicje dokumentu:

- „wszelki przedmiot stwierdzający prawdziwość czegoś; pismo stwierdzające coś; dowód (np. opierać się na dokumentach, składać nowe dokumenty),
- czynny dowód,
- wyznaczenie”.

Natomiast Słownik języka polskiego¹³ określa dokument jako:

---

⁸ Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 14 maja 2004 r., sygn. akt. I SA/Wr 1128/02, LEX nr 129613.

⁹ B. Hołyst, *Wielka Encyklopedia Prawa*, Fundacja „Ubi societas, ibi ius”, Warszawa 2018, s. 68-69.

¹⁰ S. Skubisz, *Dowód z ekspertyzy pism patologicznych*, Zakamycze, Kraków 2004, s. 13.

¹¹ Encyklopedia popularna, wydanie dwudzieste siódme, Warszawa 1997, s. 182.

¹² J. Karłowicz, A. Kryński, J. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1990, s. 79.

¹³ M. Szymczak, *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1992, s. 418.

- „pismo urzędowe, akt spisany w celu stwierdzenia jakiejś okoliczności (np. nadanie czegoś, zawarcie umowy o coś, zobowiązanie do czegoś itp.),
- dowód, świadectwo prawdziwości jakiegoś faktu (np. złożyć, włączyć ważny dokument do akt sprawy, przedstawić dokument stwierdzający niewinność oskarżonego, coś stanowi dokument naukowy),
- zwykle dowód stwierdzający czyjąś tożsamość (np. dowód osobisty, paszport, legitymacja),
- film dokumentalny”.

Dodatkowo w słowniku wyrazów obcych¹⁴ za dokument uznano:

- „zaświadczenie na piśmie, pisemny ślad czynności prawnej,
- wszelki przedmiot służący za dowód, stwierdzający prawdziwość czegoś,
- dowód stwierdzający tożsamość osoby”.

Termin dokument jest nie tylko pojęciem procesowym, ale przede wszystkim pojęciem prawnym, ponieważ to właśnie dzięki prawu ma on rację bytu¹⁵.

W kryminalistyce na ogół uznaje się, że dokumentem jest każdy przedmiot zawierający treść utrwaloną różnymi metodami¹⁶. Często używa się jeszcze bardziej lapidarnego stwierdzenia, iż „dokumentem jest dowolny zapis na dowolnym podłożu”¹⁷.

Pomocą w zrozumieniu pojęcia „dokument” oraz istoty desygnatów wchodzących w jego zakres jest następująca kryminalistyczna systematyka dokumentów obejmująca klasyfikacje dokonane według różnych podstaw podziału:

1) według techniki zapisu:

a) pisemne:

- ręczne (długopisowe, atramentowe, ołówkowe, pisakowe),
- maszynowe (maszynami klasycznymi, głowicowymi, dalekopisami klasycznymi i komputerowymi, składopisami),
- pieczęcie (mokre, suche – wypukłe lub wklęsłe),
- drukarskie (druk wypukły, płaski, wklęsły),
- kombinowane (złożone np. z pisma mechanicznego, ręcznego oraz pieczęci lub stempla),

¹⁴ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1959, s. 128.

¹⁵ *Kryminalistyczne badania pismoznawcze*, C. Grzeszyk (red.), Warszawa 2006, s. 49-50.

¹⁶ B. Hołyst, *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1994, s. 412.

¹⁷ E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2011, s. 360.

- reprodukcje dokumentów pisemnych,
  - b) foniczne (audiodokumenty) – magnotofonowe, fonooptyczne, fonograficzno-cyfrowe, fonomechaniczne,
  - c) komputerowe (nośniki magnetyczne, optyczne, półprzewodnikowe, perforowane taśmy),
- 2) według techniki odtwarzania:
    - a) graficzne czytelne,
    - b) graficzne utajone (sympatetyczne, szyfrowe),
    - c) dekodowane elektronicznie lub mechanicznie,
  - 3) według sposobu wykorzystania dowodowego:
    - a) niewymagające ekspertyzy, tj. nadające się do bezpośredniego wykorzystania przez organ procesowy,
    - b) wymagające ekspertyzy do ujawnienia treści (np. pismo utajone, dokument spalony, zamazany),
    - c) wymagające pośrednictwa tłumacza,
  - 4) według wiarygodności:
    - a) dokumenty niekwestionowane,
    - b) dokumenty kwestionowane,
  - 5) według osoby autora:
    - a) dokumenty urzędowe (publiczne),
    - b) dokumenty prywatne,
  - 6) według wykonawcy:
    - a) dokumenty oryginalne (pierwotne),
    - b) dokumenty wtórne (reprodukcje):
      - reprodukcje fotograficzne,
      - reprodukcje fono- i wiedograficzne,
      - reprodukcje kserograficzne,
      - reprodukcje powielaczowe,
      - reprodukcje wykonane innymi technikami reprograficznymi,
      - odpisy,
  - 7) według autentyczności:
    - a) dokumenty autentyczne,
    - b) dokumenty sfalszowane:

- przerobione,
  - podrobione,
- 8) według jawności autora:
- a) sygnowane przez autora,
  - b) pseudonimiczne (sygnowane z kluczem),
  - c) anonimowe (bez sygnowania),
  - d) falsyfikowane (podszywanie się pod inne autorstwo),
- 9) według treści:
- a) tajne,
  - b) poufne,
  - c) jawne (ogólnie dostępne),
  - d) osobiste (prywatne),
- 10) według rodzaju formy:
- a) dokumenty standaryzowane,
  - b) dokumenty jednostkowe,
- 11) według zakresu formy:
- a) dokumenty, które po sporządzeniu nie wymagają dla wprowadzenia żadnych uzupełnień,
  - b) dokumenty, które dla wprowadzenia do obrotu muszą zostać uzupełnione pismem ręcznym lub maszynowym, opatrzone podpisem lub pieczęcią, datą, terminem ważności,
- 12) według stopnia złożoności technicznej:
- a) dokumenty proste (popularne podłoże i popularny środek kryjacy),
  - b) dokumenty złożone (zabezpieczone przed fałszerstwem):
    - specyficzne właściwości podłoża,
    - specyficzne właściwości środków kryjących,
    - gilosze i znaki wodne,
    - duplikacja,
    - dokładne ewidencja gotowych dokumentów oraz ochrona druków i pieczęci urzędowych,
- 13) według funkcji dowodowej:
- a) dokumenty, których wykorzystanie w procesie jest dopuszczalne,
  - b) dokumenty, których wykorzystanie w procesie jest ograniczone,

c) dokumenty objęte zakazami dowodowymi¹⁸.

Wyróżniamy trzy kategorie dokumentów publicznych, które zostały ustalone w zależności od ich znaczenia dla bezpieczeństwa państwa.

Dokumenty publiczne kategorii pierwszej są najistotniejsze z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa, a ich wytwarzanie odbywa się w sposób uwzględniający szczególne środki bezpieczeństwa. Wykaz tych dokumentów został ustalony w ustawie. Do tej kategorii należą między innymi dowody osobiste oraz dokumenty paszportowe. Do dokumentów publicznych kategorii drugiej zostały zaliczone te, które są istotne ze względu na bezpieczeństwo państwa, bezpieczeństwo obrotu gospodarczego i prawnego, w tym dotyczące broni, międzynarodowego przewozu towarów niebezpiecznych, potwierdzające wykształcenie wyższe i specjalistyczne oraz świadectwa dojrzałości. Dokumentami publicznymi kategorii trzeciej są natomiast dokumenty mające wpływ na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego i prawnego, w tym koncesje, pozwolenia, licencje, zaświadczenia, świadectwa i certyfikaty związane z bezpieczeństwem transportu, dokumenty potwierdzające kwalifikacje zawodowe, świadectwa ukończenia szkoły, legitymacje szkolne i studenckie oraz dokumenty uprawniające do różnego rodzaju ulg. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określiła wykaz dokumentów publicznych kategorii drugiej i trzeciej.

Dla dokumentów publicznych poszczególnych kategorii zostały ustalone minimalne zabezpieczenia przed fałszerstwem. Minister właściwy do spraw wewnętrznych po zasięgnięciu opinii Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego ma określić, w drodze rozporządzenia, szczegółowe wymagania w zakresie bezpieczeństwa wytwarzania blankietów dokumentów publicznych drugiej i trzeciej kategorii¹⁹.

Odnosząc się do kwestii popełnianych przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów, należy wskazać zasady weryfikacji dokumentów zabezpieczonych przed fałszerstwem:

- 1) obejrzenie dokumentu w świetle widzialnym:
  - a) sprawdzenie, czy dokument stanowi jedną całość,
  - b) sprawdzenie jakości wykonania dokumentu: precyzja wykonania linii giloszowych, elementów graficznych stanowiących tło i innych nadruków,

---

¹⁸ M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2009, s. 600-603.

¹⁹ <https://samorzad.infor.pl/wiadomosci/2837726,Zmiany-w-systemie-bezpieczenstwa-dokumentow-publicznych-2019-r.html> (14.03.2020 r.).

- c) sprawdzenie personalizacji dokumentu pod kątem zmian (uszkodzenia podłoża w obrębie personalizacji),
  - d) sprawdzenie integracji zdjęcia posiadacza z podłożem dokumentu,
  - e) sprawdzenie, w przypadku dokumentów typu dowodu osobistego wykonanego na karcie z tworzywa, czy na dokumencie nie znajduje się dodatkowa folia z nadrukiem wtórnego wizerunku (mogą o tym świadczyć np. odstające naroża),
- 2) dotknięcie dokumentu – sprawdzenie obecności elementów zabezpieczających wyczuwalnych w dotyku:
- a) wypukłego grawerowania laserowego na dokumentach poliwęglanowych,
  - b) elementów wytłoczonych na powierzchni dokumentu,
  - c) w przypadku dokumentów wykonanych z użyciem techniki stalodruku (paszporty, papierowe dowody osobiste i rejestracyjne) – wypukłości farby,
- 3) obejrzenie pod światło – sprawdzenie elementów zabezpieczających widocznych w prześwicie:
- a) recto-verso – druk obustronny (dokładność spasowania elementów składowych),
  - b) w przypadku dokumentów wykonanych na podłożu papierowym – znak wodny i nitka zabezpieczająca, które powinny znajdować się na podłożu dokumentu,
- 4) obejrzenie pod kątem dokumentu – sprawdzenie działania elementów zabezpieczających zmiennych optycznie:
- a) hologramów – zmiana barw i obrazów oraz precyzja ich wykonania,
  - b) elementów graficznych wykonanych farbą zmienną optycznie – czy występują wyraźne zmiany barw w ich obrębie,
  - c) elementów zmiennych optycznie CLI/MLI – czy występują zmiany nadruków w obrębie elementów,
- 5) obejrzenie dokumentu pod lupą – sprawdzenie w powiększeniu jakości wykonania linii giloszowych i tła oraz czytelność mikrodruków pod kątem ich ewentualnego nieprecyzyjnego wykonania (np. za pomocą drukarek komputerowych),
- 6) obejrzenie dokumentu w promieniowaniu ultrafioletowym:
- a) sprawdzenie, czy dokument posiada elementy graficzne widoczne pod wpływem promieniowania UV,
  - b) sprawdzenie w szczególności elementów graficznych widocznych pod wpływem promieniowania UV znajdujących się w obrębie wizerunku posiadacza,

- c) sprawdzenie podłoża dokumentu – luminescencja podłoża dokumentu po wpływie promieniowania UV z reguły świadczy o fałszerstwie dokumentu²⁰.

Częstokroć w bieżącej praktyce zawodowej, związanej z wykonywaniem ekspertyz kryminalistycznych z zakresu klasycznych badań dokumentów, występuje konieczność podejmowania badań identyfikacyjnych pisma świadomie i celowo zmodyfikowanego. Jest to jedno z większych wyzwań stojących przed osobami zajmującymi się tą dziedziną kryminalistyki²¹.

Należy wskazać, że w praktyce śledczej i sądowej kryminalistyczna ekspertyza dokumentów znajduje coraz szersze zastosowanie. W wielu sprawach karnych, cywilnych oraz w postępowaniach administracyjnych środkami dowodowymi są różnego rodzaju dokumenty. Ogólny postęp w dziedzinie techniki, nauki, kultury i oświaty wywarł wpływ nie tylko na ilość różnorodnych dokumentów, lecz także na ich sposób sporządzania.

Z upływem lat zmalała liczba kwestionowanych dokumentów sporządzanych pismem ręcznym. Ogólnie w latach 1945-1990 w pionie kryminalistyki policyjnej wykonano blisko 200 tys. różnorodnych ekspertyz dokumentów.

Zakres badań dokumentów jest niezwykle szeroki i obejmuje następujące zagadnienia:

- identyfikację podłoża i środków kryjących,
- identyfikację osób na podstawie pisma ręcznego,
- identyfikację podpisów i osób fałszujących podpisy,
- określenie, czy dokument jest podrobiony, czy przerobiony,
- identyfikację maszyn do pisania,
- badania autentyczności tekstów maszynowych,
- ustalenie marek maszyn,
- identyfikację pieczętek,
- identyfikację dokumentów kopiowanych i powielanych,
- identyfikację druków,
- identyfikację urządzeń do drukowania,
- identyfikację papierów wartościowych,

---

²⁰B. Mazur, *Weryfikacja tożsamości osób i legalności dokumentów z wykorzystaniem psychologicznych metod oraz specjalistycznych narzędzi technicznych i baz danych. Poradnik praktyczny*, Komenda Stołeczna Policji, Warszawa 2020, s. 20-21.

²¹R. Gawlik, K. Pacholczak, K. Rzepińska, J. Sztabińska, *Identyfikacja rękopisów. Wybrane problemy*, Wydawnictwo Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji, Warszawa 2011, s. 9.

- ustalenie wieku dokumentów²².

W praktyce występują następujące przypadki oszustw dotyczących tożsamości i nieuprawnionego posługiwania się dokumentem:

- 1) posłużenie się dokumentem fałszywym:
  - a) dokumentem przerobionym,
  - b) dokumentem podrobionym,
  - c) dokumentem bezprawnie spersonalizowanym (np. na skradzionym oryginalnym blankiecie),
  - d) dokumentem fantazyjnym (np. paszportem nieistniejącego państwa),
- 2) posłużenie się dokumentem autentycznym w nieprzepisowy sposób:
  - a) podszywanie się pod osobę,
  - b) posłużenie się dokumentem uzyskanym w sposób oszukańczy (wyłudzonem),
  - c) dokumentem nieważnym,
  - d) dokumentem niezgodnym z jego pierwotnym przeznaczeniem²³.

Zgodnie z § 1 art. 270 Kodeksu karnego, *kto, w celu użycia za autentyczny, podrabia lub przerabia dokument lub takiego dokumentu jako autentycznego używa, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5, zaś według § 2 tej samej karze podlega, kto wypełnia blankiet, opatrzone cudzym podpisem, niezgodnie z wolą podpisanego i na jego szkodę albo takiego dokumentu używa*²⁴. Ważne jest wskazanie, że nie trzeba posłużyć się dokumentem, aby popełnić przestępstwo. Wystarczy bowiem uczynić przygotowania do przestępstwa poprzez wytworzenie nieautentycznego dokumentu. Wówczas zgodnie z § 3 *Kto czyni przygotowania do przestępstwa określonego w § 1, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2*²⁵.

Warto zwrócić uwagę na art. 270a k.k. § 1, który stanowi, że *kto, w celu użycia za autentyczną, podrabia lub przerabia fakturę w zakresie okoliczności faktycznych mogących mieć znaczenie dla określenia wysokości należności publicznoprawnej lub jej zwrotu albo zwrotu innej należności o charakterze podatkowym lub takiej faktury jako autentycznej używa, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8*²⁶. Oznacza to, że ustawodawca

---

²² B. Hołyst, *Kryminalistyka*, Wydanie XI zmienione, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2007, s. 761-762.

²³P. Kondrakiewicz, *Weryfikacja zabezpieczeń dokumentów tożsamości, podróży i innych. Poradnik praktyczny*, Komenda Stołeczna Policji, Warszawa 2016, s. 9.

²⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. z 2019 r. Dz. U., poz. 1950 z późn. zm.).

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

przewidział wyższe sankcje w stosunku do przestępstw, które bezpośrednio wywołują skutki finansowe takie jak uszczuplenie należności publicznoprawnej lub innej należności o charakterze podatkowym, niż wobec przestępstw podrobienia lub przerobienia dokumentu tożsamości.

Największa sankcja związana jest jednak z przestępstwem fałszowania pieniędzy, o którym mowa w art. 310 § 1 k.k., zgodnie z którym *kto podrabia albo przerabia polski albo obcy pieniądź, polski albo obcy znak pieniężny, który został ustalony jako prawny środek płatniczy, jednak nie został jeszcze wprowadzony do obiegu, inny środek płatniczy albo dokument uprawniający do otrzymania sumy pieniężnej albo zawierający obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach albo stwierdzenie uczestnictwa w spółce lub z pieniędzy, innego środka płatniczego albo z takiego dokumentu usuwa oznakę umorzenia, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności*²⁷. Należy podkreślić, że o ile przy podrobieniu lub przerobieniu dokumentu tożsamości sankcją może być kara grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności, o tyle przy przestępstwie polegającym na podrobieniu lub przerobieniu faktury, pieniądza lub znaku pieniężnego ustawodawca przewidział wyłącznie karę pozbawienia wolności i to w odpowiednio wyższym wymiarze.

Trzeba zwrócić uwagę także na art. 276 k.k., zgodnie z którym *kto niszczy, uszkadza, czyni bezużytecznym, ukrywa lub usuwa dokument, którym nie ma prawa wyłącznie rozporządzać, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2*²⁸. Oznacza to, że osoba, która niszczy publicznie np. banknot, popełnia przestępstwo pomimo tego, iż sama na niego zarobiła. Dzieje się tak, albowiem pieniądź stanowi dokument, z którym są związane określone prawa i nikt nie może nim wyłącznie rozporządzać, czyli np. ani go wyprodukować, ani zniszczyć.

Bardzo ważnym przepisem, który jest bardzo często nieświadomie łamany to art. 275 § 1 k.k., w świetle którego *kto posługuje się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby albo jej prawa majątkowe lub dokument taki kradnie lub go przywłaszcza, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2*²⁹. Ileż to razy mąż mówi do żony albo żona do męża: „Przyjechał kurier. Weź mój dowód osobisty i odbierz przesyłkę, podpisując się za mnie”. Wówczas osoba odbierająca przesyłkę za drugą popełnia przestępstwo z art. 275 § 1 k.k., ponieważ posługuje się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby.

---

²⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, op. cit.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

Podobna sytuacja miała miejsce na poczcie, na której pojawiła się kobieta z dowodem osobistym męża, zamierzając odebrać przesyłkę awizo adresowaną do niego. Kiedy okazała dowód osobisty małżonka, pracownik poczty wezwał Policję. Przybyłym funkcjonariuszom pracownik poczty wskazał, że kobieta posłużyła się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby, popełniając tym samym przestępstwo z art. 275 § 1 k.k.

Istotnym jest w tym miejscu zdefiniowanie pojęć: podrobienie i przerobienie dokumentu. Podrobieniem dokumentu jest jego wytworzenie stwarzające pozory, że dokument pochodzi od innej osoby niż ta, która była jego rzeczywistym autorem³⁰. Podrobienie ma miejsce również wówczas, gdy sprawca nadaje jakiemuś przedmiotowi (zazwyczaj pismu) pozory dokumentu w celu wywołania wrażenia, że jest on autentyczny. Podrobienie to wykonanie imitacji dokumentu autentycznego. Podrobienie definiuje się także jako *sporządzenie dokumentu polegające na zachowaniu pozorów, że dokument pochodzi od innej osoby*³¹; innymi słowy, *sprawca nadaje dokumentowi pozory, że wynikająca z niego treść pochodzi od danego wystawcy – co nie jest prawdą*³². *Dokument jest podrobiony wówczas, gdy nie pochodzi od osoby, w imieniu której został sporządzony*³³. Należy podkreślić, że podpisanie innej osoby jej nazwiskiem na dokumencie mającym znaczenie prawne, nawet za zgodą tej osoby, stanowi przestępstwo z art. 270 § 1 k.k.³⁴. *Zgoda osoby, której podpis na dokumencie został podrobiony, nie wyłącza bezprawności tego czynu*³⁵, na co wskazał Sąd Najwyższy w swoim wyroku³⁶. Okoliczność ta może jedynie zmniejszyć stopień jego społecznej szkodliwości (zob. post. SN z dnia 5 lipca 2006 r., V KK 68/06).

Przerobienie dokumentu zachodzi natomiast, gdy *osoba nieupoważniona zmieni jego treść na inną od autentycznej*³⁷. Przerobienie dokumentu polega na dokonaniu zmian przez osobę nieuprawnioną w przedmiocie autentycznym, w tym również dopisaniu dodatkowej treści³⁸.

Bezpieczeństwo dokumentów publicznych jest bardzo ważnym elementem funkcjonowania prawidłowo zorganizowanego państwa. Nowe uregulowania prawne umożliwiają zarówno wzrost kontroli autentyczności dokumentów występujących w obrocie

---

³⁰ Wyrok SN z dnia 27 listopada 2000 r. (sygn. akt III KKN 233/98, Prok. i Pr. – wkł. 2001, Nr 5, poz. 4).

³¹ Ibidem.

³² Wyrok SN z dnia 9 stycznia 2013 r. (sygn. akt V KK 97/12, Prok. i Pr. – wkł. 2013, Nr 4, poz. 5).

³³ Wyrok SN z dnia 27 listopada 2000 r., op. cit.

³⁴ Wyrok SN z dnia 25 października 1979 r. (sygn. akt II KR 10/79, OSNPG 1980 nr 11, poz. 127).

³⁵ Postanowienie SN z dnia 21 czerwca 2007 r. (sygn. akt III KK 122/07, Prok. i Pr. – wkł. 2008, Nr 1, poz. 7).

³⁶ Wyrok SN z dnia 9 września 2002 r. (sygn. akt. V KKN 29/01, Prok. i Pr. – wkł. 2003, Nr 2, poz. 5).

³⁷ Wyrok SN z dnia 5 marca 2003 r. (sygn. akt III KKN 165/01).

³⁸ Wyrok SN z dnia 9 stycznia 2013 r., op. cit.

prawnym i gospodarczym, jak i walkę z przestępstwami przeciwko wiarygodności dokumentów, co bezpośrednio przekłada się na finanse publiczne i gospodarkę państwową.

Reasumując, trzeba podkreślić, że bezpieczeństwo dokumentów publicznych ma bezpośredni wpływ na sprawność funkcjonowania instytucji publicznych, podmiotów gospodarczych oraz całego sektora finansowego, a także oddziałuje na bezpieczeństwo obywateli.

Bibliografia

Wykaz literatury:

- Gawlik R., Pacholczak K., Rzepińska K., Sztabińska J., *Identyfikacja rękopisów. Wybrane problemy*, Wydawnictwo Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji, Warszawa 2011.
- Gruza E., Goc M., Moszczyński J., *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2011.
- Hołyst B., *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1994.
- Hołyst B., *Kryminalistyka*, Wydanie XI zmienione, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2007.
- Hołyst B., *Wielka Encyklopedia Prawa*, Fundacja „Ubi societas, ibi ius”, Warszawa 2018.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki J., *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1990.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1959.
- Kondrakiewicz P., *Weryfikacja zabezpieczeń dokumentów tożsamości, podróży i innych. Poradnik praktyczny*, Komenda Stołeczna Policji, Warszawa 2016.
- *Kryminalistyczne badania pismoznawcze*, Grzeszyk C. (red.), Warszawa 2006.
- Kulicki M., Kwiatkowska-Wójcikiewicz V., Stępka L., *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2009.
- Mazur B., *Weryfikacja tożsamości osób i legalności dokumentów z wykorzystaniem psychologicznych metod oraz specjalistycznych narzędzi technicznych i baz danych. Poradnik praktyczny*, Komenda Stołeczna Policji, Warszawa 2020.
- Skubisz S., *Dowód z ekspertyzy pism patologicznych*, Zakamycze, Kraków 2004.
- Szymczak M., *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1992.

Akty prawne:

- ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. z 2019 r. Dz. U., poz. 1950 z późn. zm.).
- ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych (Dz. U. z 2019 r., poz. 53 z późn. zm.).

- ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (tekst jedn. z 2019 r. Dz. U. poz. 821 z późn. zm.).
- ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. z 2020 r. Dz. U. poz. 19).

Orzecznictwo:

- Postanowienie SN z dnia 21 czerwca 2007 r. (sygn. akt III KK 122/07, Prok. i Pr. – wkł. 2008, Nr 1, poz. 7).
- Wyrok SN z dnia 25 października 1979 r. (sygn. akt II KR 10/79, OSNPG 1980 nr 11, poz. 127).
- Wyrok SN z dnia 27 listopada 2000 r., (sygn. akt III KKN 233/98, Prok. I Pr. – wkł. 2001, Nr 5, poz. 4).
- Wyrok SN z dnia 9 września 2002 r. (sygn. akt V KKN 29/01, Prok. i Pr. – wkł. 2003, Nr 2, poz. 5).
- Wyrok SN z dnia 5 marca 2003 r. (sygn. akt III KKN 165/01).
- Wyrok SN z dnia 20 kwietnia 2005 r. (sygn. akt III KK 206/04, Lex nr 151674).
- Wyrok SN z dnia 9 stycznia 2013 r. (sygn. akt V KK 97/12, Prok. i Pr. – wkł. 2013, Nr 4, poz. 5).
- Wyrok SN z dnia 24 października 2013 r. (sygn. akt III KK 373/13, Legalis).
- Wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 14 maja 2004 r. (sygn. akt I SA/Wr 1128/02, LEX nr 129613).

Netografia:

- <https://www.ibuk.pl/fiszka/197404/bezpieczenstwo-dokumentow-publicznych.html> (14.03.2020 r.).
- <https://www.gov.pl/web/mswia/weryfikacja-autentycznosci-dokumentow> (14.03.2020 r.).
- <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1421575,ustawa-o-dokumentach-publicznych-czy-przepisy-zabezpiecza-przed-falszerstwem.html> (14.03.2020 r.).
- <https://samorzad.infor.pl/wiadomosci/2837726,Zmiany-w-systemie-bezpieczenstwa-dokumentow-publicznych-2019-r.html> (14.03.2020 r.).